

É Romani Glinda

Den romska spegeln

Katarina Taikon-priset 2017
Satsar som främjat mänskliga rättigheter i Stockholm

Stockholm den 3 oktober 2017

KRONOR
25 000 kr

GOFEMTUSEN KRONOR

Taikon

Sissela Nordling Blanco
Sissela Nordling Blanco
Ordförande i Kommunstyrelsens råd för mänskliga rättigheter

Sten Stenroos
Ordförande i Söråkers
maktiges ordförande

Fred Taikon en av
årets Katarina
Taikon-pristagare

Den romska ledaren

Kära läsare.

På dessa ledarsidor skrivna varje höst till NR 5 börjar vi ofta med att hösten är kommen. Ibland har snön redan kommit i oktober men i år har vi varit förskonade av en tidig vinter. Vi kan njuta av höstlövens alla färger, löv som dalar till marken och fyller våra gräsmattor som ett brokigt lapptäcke och ger oss en doft av höstlöv. En doft jag känner igen från min barndom på Tanto. Promenaden till Mariaskolan genom Tantolunden var full av dessa höstdofter. Ja, min barndoms Tanto, som givit mig och många andra romska barn som bodde under tågbron över Årstaviken, en glädjefylld barndom med många hyss och lekar. Jag kunde inte hålla mig, utan måste få berätta om den i en ny barnbok. ”Barnen på Tanto”. Boken är skriven på två språk, romska och svenska.

Ja, nyligen gick ett seminarium av stapeln i Malmö. Dit kom den bulgarisk-romska lingvisten Hristo Kuzhichov och berättade om det romska språkets alla dialekter och dess varieteter. Ett spännande ämne som kan diskuteras i evigheter. Något annat spännande är samtalen kring

Kommissionen mot antiziganisms förslag om ett romskt nationellt center som regeringskansliet startat genom att tillsätta en utredning som leds av Charlotta Vickman. Hon reser nu runt i Sverige och träffar olika romska företrädare och lyssnar av hur de vill och vad centret ska innehålla. Det finns många meningar och rädslor kring frågan. En del som var för en romsk myndighet har nu backat. En del tycker att utredningen borde ha anställt en rom redan i inledningsfasen av utredning. En del tror att andra förvaltningar och myndigheter som arbetar med den romska frågan kommer att skjuta ifrån sig romska ärenden och slippa sitt ansvar. En

del tycker att detta kan splittra romerna eftersom en del är för och en del emot.

Utredningen ska lägga fram förslaget senast den 15 februari 2018. Det känns som om det är bråttom. Tur är väl att Elvis Stan Helsingborg har anställts som biträdande sekreterare på regeringskansliet för att vara behjälplig i utredningen. Under ett kort samtal med Karin Kvarfordt Niia frågade jag hur arbetet gått och hon sa att många romer var positiva till förslaget, inte lika många emot. Vi får se vad man kommer fram till.

SVT Forum spelade upp Soraya Post anförande i europaparlamentet om en sanningskommission för Europas romer. Efter att hon lagt fram sina argument om varför det är nödvändigt med en sanningskommission så kom det beska och rasistiska kommentarer från två Tjeckiska parlamentariker som förnekande att det skett tvångssteriliseringar. Han sa att det var en ren lögn att det skett. Det känns konstigt att de inte visste bättre, kanske är han för ung för att veta.

I Utrikesdepartementet rapport om mänskliga rättigheter 2010 står det

” Mellan 1970- och 1990-talet tvångssteriliserades ett stort antal romska kvinnor och det finns även fall av sterilisering utan fullt medgivande under de senaste tio åren.” De två tjeckiska parlamentarikerna hade heller inte vetskapen om att deras regeringar även blev dömda att betala skadestånd för de steriliseringar de gjort utan kvinnornas medgivande, alltså tvångssteriliseringar.

Enligt FRA:s rapport ledde Tjeckien listan på de länder som diskriminerar romer mest.

Jag undrar om de inte fortfarande gör det.

Fred Taikon

É Romani Glinda

Egnahemsvägen 58
141 37 Huddinge

Telefon:

+46 (0)8-779 40 31
+46 (0)70-712 39 91

E-mail: info@romaniglinda.se

Webadress: www.romaniglinda.se

Postgiro: 19 54 82-5

**Ansvarig utgivare
och chefredaktör:** Fred Taikon

Redaktion:

Rosario Ali Taikon, Bengt O Björklund,
Veronika Portik, Mia Taikon och Gertrude Nilsson Björklund

Tipsa oss

Vi tar gärna emot material till tidningen, samt tips om olika evenemang på samtliga romanédialekter, antingen via vanlig post eller via e-posten: mia@romaniglinda.se

**Vår bidragsgivare
Statens Kulturråd**

Tryck: Carlshamns tryckeri
ISSN 1651-3258

Missa inte!

18 Fred Taikon tar emot Katarina Taikon-priset

20 Brooklynbaserade Eva Salina är en känd sångerska, tolkare och lärare i traditionell och traditionsbaserad Balkanmusik.

30 En kopparslagare i Sibiu Rumänien.

8 Fred Taikon hade boksläpp på sin nya barnbok under kulturdagarna. Här med Mia Taikon.

I detta nummer kan du läsa om

DEBATT

4 Mats Åberg skriver om att Löfven måste göra en insats för utsatta EU-medborgarna.

ROMER I HISTORIEN

6 Kimmo Granqvist talade på Södertörns högskola om romer under 1500- och 1600-talet.

ROMSKA KULTURDAGARNA

8 I år hölls de Romska kulturdagarna i början av september i Skarpnäcks kulturhus.

ÅRETS BOKMÄSSA

14 Fred Taikon var en av de som medverkade i ett av årets alla seminarier. Han talade med Berith Kalander och Baki Hasan om det romska språket.

EN ROMSK FRONFIGUR

17 Nicoleta Bitu talade om romernas situation i Rumänien i ett seminarium på Civil Rights Defenders.

KATARINA TAIKON-PRiset

18 I år fick bland andra Fred Taikon priset, främst för sitt arbete med att stämma staten för romregiostret hos Skånepolissen.

ROMER I KULTURHUSET

20 Re:orient och **SIRF** arrangerade seminarier, musik och film på kulturhuset i Stockholm.

FÖR ROMSKA UNGDOMAR

22 Länsstyrelsen i Stockholm ÉRG och Trajosko Drom arrangerade en utbildningsdag i stockholm.

PÅ SÖDERÖRNS HÖGSKOLA

24 Rumänska kulturinstitutet arrangerade i samarbete med Centre for Baltic and East European Studies, "Relationerna mellan romer och majoritetsbefolkningen i Europa: då, nu, och i framtiden".

MALMÖREDAKTIONEN

26 Två konferenser presenteras på dessa sidor. En för att tillgodose den romska minoritetsgruppens mänskliga rättigheter, den andra heldagen var ett språkseminarium.

POESIFESTIVAL I RUMÄNIEN

30 ERG:s redaktion har varit på en romsk poesifestival i staden Sibiu i Rumänien. Ett färgspråkande fotoreportage.

Gör en insats för utsatta EU-medborgare Löfven!

Mats Åberg, tidigare ambassadör vid Europarådet och i Rumänien och en av initiativtagarna till nätverket för utsatta EU-medborgare tycker att det räcker nu. Han vill att Regeringen Löfven tar upp frågan om de utsatta EU-medborgarna i det kommande EU-mötet i Göteborg. Sverige har chansen nu att påverka, menar han.

Text: Mats Åberg

Moderaternas förslag att införa ett nationellt tiggeriförbud har gjort att debatten om de utsatta EU-medborgarna tagit fart igen.

Men några nya argument har knappast framförts. De som förespråkar förbud talar hycklande om att kriminalisering av tiggeriet skulle »skydda« dem som tigger.

I och för sig är det klart att tiggeri inte långsiktigt löser deras situation, men problemet är att fördomsfullheten och det oreflekterade föraktet gentemot romer såväl i hemländerna som i Sverige gör det omöjligt för majoriteten av dem att själva skapa ett drägligt liv.

Och det är talande att när programledaren i Aktuellt debatt häromdagen mellan Tomas Tobé (M) rättspolitisk talesperson, och barn-, äldre och jämställdhetsminister Åsa Regnér (S) frågade Tobé vem han ville skydda – tiggaren eller dem som ser dem – undvek han nogsamt att svara.

Med tanke på att förberedelsearbetet för toppmötet är i full gång måste den här frågan lyftas upp och matas in i det EU-politiska maskineriet redan nu.

Ända sedan tiggeridebatten startade för flera år sedan har i stort sett samtliga som yttrat sig hänvisat till att huvudansvaret för tiggarnas utsatthet ligger i hemländerna och att EU måste ta sitt ansvar

genom att sätta press på hemländerna – och att hjälpa dem att få igång en acceptabel minoritetspolitik som inte diskriminerar romer.

Ingen kan väl ha något att invända mot detta. Den svenska regeringen har också tagit de första stegen för att få till stånd ett konstruktivt samarbete med Rumänien och Bulgarien. Men mycket återstår att göra.

Däremot har regeringen – såväl den förra som den nuvarande – veterligen legat helt platt när det gäller att få fart på en handlingsinriktad EU-politik på romaområdet.

Ett antal tämligen imponerande texter har producerats i Bryssel och Strasbourg men det har rört sig om mycket snack och lite verkstad.

Nu finns det emellertid ett utmärkt tillfälle att göra skillnad. Statsminister Stefan Löfven (S) har tillsammans med Europeiska kommissionens ordförande Jean-Claude Juncker bjudit in till ett EU-toppmöte om socialpolitik i Göteborg, i november.

Då vore det skandalöst om medlemsstaternas ledare helt och hållet skulle ignorera de grundläggande sociala problem som den största minoritetsgruppen i Europa har. Och det rör sig om en grupp som är nästan lika stor som Sveriges befolkning!

Som en av initiativtagarna till Nätverket för utsatta EU-medborgare har jag vid flera tillfällen uppmärksammat både Europeiska kommissionen och Sveriges regering på detta.

Kommissionen har inom ramen för en s.k. medborgardialog tackat för inspelet men inte kunnat lova någon åtgärd. Statsrådsberedningen har inte reagerat.

Med tanke på att förberedelsearbetet för toppmötet är i full gång måste den här frågan lyftas upp och matas in i det EU-politiska maskineriet redan nu. Och ingen kan väl ha ett större ansvar än mötets värd för att det sker.

Därför måste kravet ställas tydligt på Sveriges regering och dess chef, statsminister Stefan Löfven:

Gör en konstruktiv insats för de utsatta EU-migranterna! Se till att EU-toppmötet för upp frågan på dagordningen så att en process i riktning mot långsiktiga och varaktiga förbättringar kan komma igång! Det är dags att kräva konkreta åtgärder på europeisk nivå för att hjälpa utsatta EU-medborgare.

Mats Åberg är f.d. ambassadör bl.a. vid Europarådet och i Rumänien.

Initiativtagare till Nätverket för utsatta EU-medborgare (tillsammans med Thomas Hammarberg och Hans Caldaras).

Diskriminering inom arbetslivet

Diskrimineringslagen förbjuder diskriminering i arbetslivet. Skyddet mot diskriminering gäller i alla situationer som har samband med arbetet och även sådant som händer utanför arbetet om det har ett samband med arbetet. Skyddet mot diskriminering gäller oavsett om du är anställd, frågar om eller söker ett arbete, söker eller gör praktik, eller är inhyrd eller lånas in för att arbeta.

Det är arbetsgivaren som ytterst har ansvar för att ingen diskrimineras på arbetsplatsen.

Ett av DO:s prioriterade områden är att verka för lika rättigheter och möjligheter och motverka diskriminering i samband med rekrytering.

Frågor om diskriminering?

Ring till DO på telefonnummer 08-120 20 700.

Telefonupplysningen har följande öppettider:

- Måndagar 13.00–15.00
- Onsdagar 9.30–11.30
- Fredagar 9.30–11.30
- Helgdagar och klämdagar stängt

Det går också bra att mejla till DO på adressen do@do.se.

Mer information hittar du på www.do.se.

Kimmo Granqvist

Romer under 1500- och 1600-talet

Som ett led i att lyfta fram de nationella minoriteternas historia vid den tidpunkt skeppet Vasa byggdes har Vasamuseet hållit ett antal föredrag under våren. Nu i september hade turen kommit till romerna. Kimmo Granqvist talade.

Text: Bengt O Björklund **Foto:** Fred Taikon

Soppföredrag kallar Vasamuseet dessa event om de nationella minoriteterna. "Några kapitel ur romernas svenska historia" var namnet på det föredrag som Kimmo Granqvist höll den 20 september. Han är professor i romska studier vid Södertörns högskola och universitetslektor i romska språk och kultur vid Helsingfors universitet.

– Jag kommer att tala om romernas historia i Sverige under 1500-talet och lite om tiden på 1600-talet.

Kimmo Granqvist säger att romerna är en heterogen befolkning som är bosatt främst i Europa.

– Det är en etnisk grupp som emigrerade från nordöstra Indien för cirka 1500 år sedan.

Stockholms stads tänkeböcker och Svensk Cröneka av Olaus Petri berättar att romer för första gången kom till Stockholm på Sankt Mikael's dag den 29 september år 1512. Ett trettiotal familjer

väckte då stor uppmärksamhet med annorlunda kläder och ett språk som ingen stockholmare kände igen.

– Det var greve Antonius med familj som kom då. Själva sade de att de kom från Klene Egiff, Lilla Egypten, vilket av vissa forskare tolkas som en romsk bosättning på Peloponnesos i Grekland.

I tänkeboken kan man läsa att de fick 20 mark av Stockholms stad.

Det kan vara samma Antonius som befann sig i Skottland 1505 enligt ett brev från den skotske kungen Jakob IV till den danske kungen Hans.

– I brevet står det att den romska gruppen önskar bege sig till Danmark och en önskan om att gruppen tas väl om hand. Kanske handlar det snarare om att bli av med romerna från Skottland.

Kimmo Granqvist nämner några rättsfall rörande romer från den här tiden.

– Tre år senare hade man i Stockholm tappat tålmodet. Den första oktober

1515 kan man läsa i tänkeböckerna att romerna inte fick stanna inom stadens hank och stör och detta för deras skalkhets och tjuveris skull, men beslutet verkställdes inte på en gång.

Åren efter 1915 var bland de ödesdigraste i Sveriges historia.

– 1920 var det strider med danskarna, Sten Sture den yngre dör på isen i Mälaren, Kristian den II blir kung sätter igång Stockholms blodbad. Mellan 1521 och 1523 pågår Gustav Vasas befrielsekrig. Från Romernas synvinkel var detta lätta år eftersom statsmakten inte hade tid att ägna sig åt dem.

Men 1525 var det dags igen. Nu var det Gustav Vasa som satte romerna på dagordningen. Bland annat skriver han att romerna måste lämna landet inom en månad. Men det gjorde de inte. 1550 hade de spridit sig över hela landet och till Finland.

– 1559 greps en grupp på Åland och berövades bland annat på sina åtta hästar och fick sedan gå över isen tillbaka till Sverige.

1550 skickade Gustav Vasa ett brev till sin troman i Östergötland. Han befalldes att tala om för romerna att de genast

måste lämna landet. Skulle de påträffas efter respittiden skulle de straffas med döden utan nåd.

Gustav Vasas son Johan III fortsatte sedan på samma bana.

– 1576 sände han en skrivelse till fogdarna i Norrland om att förvisa tattarna ur riket. 1577 står det i hans utgående diarium att om ”tattarne” komma in innanför gränserna skulle de hängas allemsammans.

Men det fanns vänligare toner vid den här tiden också. Gustav Vasas måg Magnus av Sachsen-Lauenburg och kungens dotter Cecilia utfärdade brev där myndigheter och allmoge bads att ta väl emot romerna.

– De skulle ”fordras och främjas” och ”bekomma deras liv näring till öl och mat”. Men det var inga brev myndigheterna litade på.

Under 1500-talet hade oviljan mot romer stadigt vuxit och med allt kortare mellanrum tagit sig uttryck i stridsåtgärder från myndigheternas sida.

– De hade sin grund i vissa bestämda tilldragelser och riktade sig mera mot enstaka flockar än mot vandrarfolket i dess helhet. Skrivelser i tattarsaken hade vanligen formen av personligt färgade, vreda och otåliga handbrev från kungen

till enskilda tjänstemän.

Men det var kyrkan som först lade fram problemet och utfärdade en allmän förkastelsedom över allt vad tattare hette och under 1600-talet följde statsmakten kyrkans exempel.

– 1617 yrkade prästerskapet på att alla romer skulle utvisas ur landet. Samma år beslutade riksdagen att alla ”tattare och zigenare” skulle utvisas. Romska kvinnor och barn skulle utvisas, männen fick man skjuta.

I ”Placat om Taternes fördrifwande af landet” från den 28 juli samma år kan man läsa att alla män ska hängas.

– Trots sin grymma ton blev denna ”zigenarstadga” inte särskilt uppföljd. Det var också nu som ordet zigenare användes för första gången.

1642 kom en ny zigenarförordning där det underströks att romerna skulle ut ur landet. Kom de igen, skulle de gripas, föras till närmaste slott och där arbeta i järn på vatten och bröd.

1662 kom det ett nytt plakat om att fördriva tattarna ur riket och prästerskapet hade vid 1660 års riksdag åter gjort en framstöt. Men inget ledde till något resultat.

De många krigen i Europa ledde till att många romer mobiliserades till arméerna.

I Sverige utkom 1675 en kunglig förordning enligt vilken alla romer skulle uttas till soldater.

Kyrkans avoga inställning till romer uttalades av ärkebiskop Laurentius Petri 1560. Han skrev i samförstånd med kungen ”med tartare skall prästen sig intet befatta, varken jorda deras lik eller kristna deras barn.

– För många präster var detta inte lätt att lyda. Då en präst i Sigtuna gick emot ärkebiskopen och döpte ett romskt barn fick han ett skällbrev från ärkebiskopen.

Under ett prästmöte i Linköping 1594 bestämdes att all beröring med kringvandrande tattare skulle förbjudas. Ingen kyrklig handling skulle komma dem till del. Deras barn skulle inte döpas, deras döda inte begravas, deras sjuka inte besökas, deras äktenskap inte helgas. Men alla präster lydte inte. Ericus Petri Munketorpensis miste sin tjänst efter att ha låtit romer delta i gudstjänst.

Men redan 1686 ändrade sig kyrkan och tillät romer att bli döpta och undervisade i den kristna läran.

Om det fanns några romer som var med och byggde skeppet Vasa kunde inte Kimmo Granqvist svara på, men han tyckte frågan var mycket intressant.

Fred Taikon på språkturné!

Fred Taikon reser land och rike runt och talar med romska familjer om det romska språket. Nu hade turen ommit till Uppsala.

Text: Bengt O Björklund Foto: ÉRG

Som ett led i projektet att entusiasmera unga vuxna och deras barn till ökad läsförståelse reser Fred Taikon runt till olika städer och alla de romska familjerna till ett möte. Tanken bakom projektet är att alla romer har en bokhylla, men oftast finns det inga böcker i den. För att barnen ska få en läsande förebild är det viktigt att föräldrarna är med. Att föräldrarna inspireras till att läsa sagor för sina barn är också ett av målen.

Med sig har Fred romsk litteratur skriven på olika romska dialekter och alla famil-

jerna får böcker gratis att läsa för sina barn.

Kanske är det din stad som får besök nästa gång. Ring!!!!

Jadwiga läser högt ur barnboken.

Läsglädje vid första ögonkast.

Föräldrar och barn kikar på de olika barnböckerna

Gustav Lundgren trio

Ann-Margarethe Livh

Romska kulturdagar 2017

Årets upplaga av ÉRG:s Romska kulturdagar blev en lyckad tillställning. Ett fullmatat program lockade många till de olika seminarierna och den avslutande festen och konserten med den välkände gitarristen Gustav Lundgren med trio.

Text: Bengt O Björklund **Foto:** ÉRG

Redan den första dagen hängde besökarna på låset innan det var dags. Efter att É Romani Glindas ordförande Fred Taikon sparkat igång det hela fick Stockholms Demokrati- och bostadsborgarråd Ann-Margarethe Livh (v) ordet.

– Jag är glad att få vara med under dessa dagar. Romsk kultur har alltid stått mig nära sedan jag träffade Nadja Taikon på Rinkebyfestivalen på åttiotalet. Hon blev en av mina bästa vänner och det var då jag fick upp ögonen för romsk kultur.

Hon understryker hur Fred och andra hela tiden har kämpat för att synliggöra den kulturen.

– Men många säger fortfarande att de inte är romer. Men nu har vi tagit den romska frågan flera steg framåt i Stockholms stad. Det är viktigt. Men det finns fortfarande diskriminering och rasism som drabbar romer i Stockholm. Jag vill att romerna i Stockholm samlas

för att erövra politiken och då måste man delta även i tråkiga sammanhang. Då kan man påverka på riktigt.

Ann-Margarethe Livh tog även upp problemet med brist på modersmåls lärare i romska.

– Skolan måste fungera även för romska barn och även den romska vuxenutbildningen är viktig.

Hon underströk betydelsen av romskt engagemang.

– I stadshuset finns det idag en vilja, men det kräver att ni själva kämpar. Kämpa på! Jag stödjer er! Nästa år ska vi hissa den romska flaggan i stadshuset den 8 april. Det är en viktig symbol för att vi har kommit en bit på vägen.

Fred Taikon tillade att hans farfar Johan Dimitri Taikon startade sitt arbete i den romska frågan 1942.

Nu blev det dags för Lotta Fernstål från historiska museet att berätta om pro-

jektet med att lyfta fram romska boplatser i Stockholm, framförallt den som ligger i Skarpnäck där arkeologerna har grävt under två somrar. I projektet har man också grävt i olika arkiv och intervjuat romer som bott i läger i Stockholm.

– Allt detta kommer i en bok som släpps i mars nästa år.

Det är Jenny Ask som har gjort intervjuerna.

– Dessa livshistorier är en rik källa till kunskap med tema från födsel till där man är nu.

Det är första gången som en romsk boplatser grävs ut.

– Lägret i Skarpnäck var i bruk under fyra år. Nu vill vi att platsen skyltas upp och även andra romska lägerplatser i Stockholm, sade Lotta Fernstål.

Hon avslutade med att visa några gamla foton från olika läger runt om i bygden.

Jenny Ask berättade lite om hur det är att intervjua människor som ska berätta om sitt liv.

– Jag är glad över att ha träffat alla dessa människor. Det har varit många svåra berättelser och det är inte alltid de vill minnas, men det är viktigt. Vi har

velat få med beskrivningar av vardagslivet, hur de skapade sig ett fungerande liv.

Förmiddagspasset avslutades med en film där romer berättar om sina liv i olika läger.

Efter lunch var det åter dags för film. Den här gången var det en inspelning från Moderna museet med Hans Caldaras och Fred Taikon i samtal om gamla bilder av Anna Riwkin.

Johanna Lantz är utredningssekreterare på Regeringskansliet.

– I läroplanen som kom 2011 står det att alla barn ska ha fått kunskap om de nationella minoriteterna.

Hon arbetar sedan oktober förra året med en översyn av vad som är bra och vad som är dåligt med den nya Nationella minoritetslagen som kom 2010.

– Förvaltningsområdena har varit en stor framgång. Främst på grund av lokal mobilisering från minoriteterna. Grundskyddet har fungerat sämst. Nästan inte alls. För romer och judar behöver minoritetspolitiken integreras bättre. Det måste finnas mål som kan följas upp och en ovillkorlig skyldighet för län och kommuner att informera de nationella minoriteterna om sina rättigheter.

Hon menar också att kravet på samråd måste förstärkas och presenterar tanken på att det som krävs är en helt ny myndighet som bara har hand om de nationella minoriteterna.

– Det ska finnas en rätt till äldreomsorg på romska och en skyldighet att informera om den. Den ska se till de äldres behov att upprätthålla sina kulturella behov. Vi vill också se en ökad plats och synlighet i kommande sändningstillstånd för public service.

Mia Taikon stod för nästa inslag, en workshop om identitet. Lekfullt och pedagogiskt ledde hon publiken genom en serie övningar för att locka fram nya synsätt på identitet.

Den första dagen avslutades med en visning av den hyllade filmen *Sophelikoptern*, en road-movie om att ta hem en gammal klocka från Norrland till en romsk tant i Göteborg. På plats fanns även regissören Jonas Selberg. Han har

Lotta Fernstål och Fred Taikon.

funnit något eget med att göra film på olika minoritetsspråk. Tidigare har han gjort en film på meänkieli och nu denna där alla talar romska. Filmen är i svartvit.

– Jag tycker det är schysst med svartvit och romerna själva är ju färgstarka, ett exotiskt inslag i den svenska kulturen. Så det blev ett sätt att demokratisera filmen, alla är lika färgstarka.

Trots att filmens språk hela tiden är romska vill han inte säga att det är en romsk film.

– Det är en film på romska men den kanske speglar mig lite mer om och mitt norrländska ursprung. Temat är också hemlöshet. Var hör jag hemma. Därför är klockan så betydelsefull. Den är ett arvegods.

Jessica Szoppe nominerades till en guldbagge och filmen fick en guldbagge

Johanna Lantz

Jenny Ask

för bästa originalmusik.

Dag två inleddes med att Johanna Westeson från Amnesty berättade om sitt arbete.

– I år ser Amnesty på diskrimineringsfrågor med ett särskilt fokus på romer och HBTQ personer.

Hon talade om den svåra situation som många romer lever med i de flesta länder i Europa.

– Särskolor och tvångsvräkningar är något som drabbar många romer i Syd-, Central- och Östeuropa. Just nu försöker vi påverka Italien där situationen är horribel.

Svenska Amnesty har bestämt att man ska titta speciellt på de EU-medborgare som sitter på gatorna, främst rumänska och bulgariska romer.

Jonas Selberg

Johanna Westeson

– De befinner sig i en oerhört utsatt situation och deras mänskliga rättigheter kränks konstant. Tidigare har de rest runt och säsongsarbetat i olika länder men de jobben försvann i och med den ekonomiska krisen och nu söker de sig allt längre bort. Deras närvaro här i Sverige har väckt både solidaritet och frustration.

Hon menar att det är viktigt att poängtera den romska anknytningen och att de är EU-medborgare med rätt att röra sig fritt över gränserna.

– Försök att inte använda ordet tiggare. Det är nedsättande.

Hon berättade om Vellinge kommun som vill förbjuda passiv pengainsamling på vissa strategiska platser.

– Det kommer att bli en rättssak och dagen efter Vellinges utspel sade moderaterna att de vill ha ett nationellt tiggeriförbud. S är mycket tysta.

Hon listar de argument som finns för att ett förbud: störande, kriminellt, ovärdigt, argument som, menar hon, är oheiderliga.

– Känslan av obehag får inte leda till att vi vill få bort dem. Vi på Amnesty vill bekämpa fattigdom, inte de fattiga. De flesta man pratar med vill inget hellre än att få arbeta. Att påstå att ett förbud här skulle göra att de får det bättre i sina hemländer är så förmätet.

European Roma Rights Center menar att ropen på tiggeriförbud i Europa egentligen bara har antiziganism i botten.

John Stauffer

– I Sverige uttrycks det inte lika explicit, inte som i Danmark där ledande politiker uttrycker "Nu ska vi bli av med den romska plågan". Men svenska ledarskribenter närmar sig den antiromska stämningen.

Europarådets före detta kommissionär för mänskliga rättigheter Thomas Hammarberg satt i publiken.

– Nu kommer det en ny våg av "zigenareexperter" utan några som helst kontakter med romer. Det förmyndar- och det rasbiologiska tänkandet ökar.

Romerna på våra gator vill inte tiggas, men de är tvingade till det och nu finns det politiker som tar billig poäng på deras bekostnad inför det kommande valet med förslag om förbud mot att tiggas.

John Stauffer är chefsjurist på Civil Rights Defenders. Han var en av juristerna som drev målet med romerna som stämde staten för Skånepolisens etniska register. Han berättade lite om hur det gick till.

– Det var Fred Taikon som tog kontakt med oss och undrade hur romerna skulle agera. Vi sa vänta lite. Flera tillsynsmyndigheter hade satt igång sina granskningar. Tiden gick och myndigheterna jobbade. Det stora problemet var den etniska aspekten som var uppenbar. Så när alla myndigheter sagt sitt bestämde vi oss för att agera och driva ett pilotfall.

Så han tog kontakt med Fred och hans

Moa Matthis

familj och familjen Szoppe.

– Det viktiga var att slå fast att det var ett etniskt register.

Både tingsrätten och hovrätten kom fram till samma sak. Det var ett etniskt register. Ersättning på 30 000 kronor utdömdes. Justitiekanslern bestämde sedan att alla som fanns i registret hade rätt att söka de 30 000 kronorna.

Moa Matthis tog sedan publiken med på en resa om stereotyper. Hon presenterade den nya internetsidan Bilders makt där man kan läsa mycket om bildens historia, hur den har använts för att föra fram olika budskap och hur den påverkar oss.

– En bild är aldrig bara en bild utan ett påstående om världen. Den påverkar oss.

Hon fortsatte att tala om rasistiska stereotyper som har en historia som börjar på 1500-talet. Hon tar även upp Astrid Lindgrens bok Kajsa Kavat där det finns en berättelse om romer som tjuvar barn.

– På den nya hemsidan finns det en kunskapsbank där poängen är att alla ska kunna känna igen en stereotyp.

Den andra dagen avslutades med en chartrad bussresa för kulturdagarnas gäster till Ormteatern vid sjön Rudan i Haninge. Det var en specialföreläsning av Katitz när hon är på barnhem där hon hamnat efter att hennes mamma dött. Senare hur hennes pappa, som nu har gift om sig, kommer och hämtar henne till lägret där familjen bor. Regissör för

denna Katitziuppsättning är Malin B. Erikson. Alla var mycket uppmärksamma på bussresan tillbaka.

Dag tre gick i den romska litteraturens och det romska språkets spår. Dagen första talare var Baki Hasan från Språkrådet.

– När jag först kom till Sverige fick jag se ”zigenarklasser” och de utvecklades inte alls. Frånvaron var hög och de hoppade av skolan tidigt. Man sa att de romska barnen inte gillade att gå i skolan. Idag vågar jag påstå att vi har tillgång till media och många romer chattar på romska på internet. Men de stavar inte likadant, men det är som natt och dag hur det ser ut med ortografin idag.

Han menar att vill man ha ett språk som fungerar inom alla områden i samhället måste det finnas ett gemensamt sätt att skriva och nu håller romska skrivregler på att bli en självklarhet. Men frågan om det romska alfabetet är fortfarande en het fråga.

– Idag är romerna mer integrerade. Våra barn tillbringar allt mer tid i en svensktalande värld. Det betyder att romskan spelar en allt mindre roll i dessa barns liv.

Baki förklarar att det romska språket idag har ett slaviskt alfabet och att det är en pluricentrisk språkgrupp och att det måste finnas en viss variation mellan de olika romska dialekterna.

Var tredje år gör Språkrådet en enkätundersökning för att ta pulsen på kommunernas efterlevnad av minoritetstidstiftningen. I år är det dags igen.

Frågan om en standardisering har länge stötts och blötts bland språkintresserade romer.

– Romska kan inte standardiseras just nu. Först måste den harmoniseras och man måste börja med ortografin.

Efter lunch talade Gregor Dufunia Kwiek som jobbar på Haninge kommun.

– Vi kom från Indien, inte som en homogen grupp som talade samma indiska språk utan vi talade flera helt olika språk när vi lämnade Indien. Även bland de som talade samma språk från början finns det idag olika dialekter som skiljer

Ormteatern

sig åt beroende på de länder de bott i. Detta gör att hemspråksundervisning inte är helt enkelt och modersmåls lärarna har inte de verktyg som behövs för att kunna mäta barnens språkkunskaper. Samtidigt måste vi se till barnets bästa.

Han menar att ofta samlar man bara alla romska barn för att det är praktiskt utan att se till varje barns specifika behov. Man tar ingen hänsyn till deras fritidsaktiviteter eller andra behov som kan se mycket olika ut.

– Hemspråksundervisningen borde ingå i den ordinarie skolverksamheten.

Författaren Gunilla Lundgren har i

många år arbetat med romer i sitt författarskap. De senaste åren har hon haft skriparverkstad i Rinkeby med romska barn som lett till boken Askungen i Rinkeby.

– I skriparverkstaden talar vi om språket varje gång vi träffas. Askungen kom ut som tvåspråkig och de två planerade efterföljarna kommer att bli trespråkiga; svenska, romska och rumänska.

Arbetet med skriparverkstaden har också resulterat i skapandet av ett bibliotek i Bukarest i Rumänien.

– Jag fick idén när jag gick förbi sju tiggare och alla fick en krona var. Den

Gregor Dufunia Kwiek

Arina Stoenescu

Janna Eliot, Mia Taikon och Bengt O Björklund

Fred Taikon och Mia Taikon

ena sa då att det var för lite och det var det ju. Samtidigt dog min vän Donald Kenrick i England. Då tänkte jag, jag startar ett bibliotek för romska barn i Rumänien för att hedra hans minne och tog kontakt med Fred Taikon och tillsammans med Arina startade vi en insamling till en fond i hans namn.

Med i det arbetet, både med biblioteket och de kommande två böckerna, är Arina Stoescu, förläggare från Rumänien bosatt i Sverige.

– Jag har ett mikroförslag och har gett tvåspråkiga barnböcker. Vill man skapa en förändring ska man starta med barnen. Jag hörde om Gunillas idé och tänkte att Rumänien blir perfekt för att starta ett bibliotek för romska barn.

Nu brevväxlar de romska barnen som håller till i biblioteket med de romska barnen i Rinkeby.

– Jag hade tänkt mig en bokhylla med romska barnböcker och det blev ett bibliotek. Det är fantastiskt, säger Gunilla.

Arina menar att det goda exemplets kraft har stor betydelse.

– Allt fler vill lära sig romska i Rumänien idag. Det känns hoppfullt. Språket är en jätteviktig del av identiteten och att kunna två språk är styrka.

Baki Hasan talade lite mer om sitt arbete på Språkrådet.

– Vi arbetar med språkvård, med dialekter, ord och namn och vi ger språkråd. Vi har gett ut olika böcker, vi håller föredrag och vi initierar forskning.

Han menar att de behöver anställa en rom till.

– Romskan är besläktad med hindi och urdu, något som bekräftas av språk och seder. Under sina resor har de blivit utsatta för mycket och tappat sitt skriftspråk. När man tänker på 500 år i slaveri är det inte så konstigt. Idag är romskan allt mer ett skriftspråk. Nu har vi litteratur på romska.

Snart kommer det en stor romsk ordlista på kelderash och en skolordlista.

Nu var det dags för boksläpp av två nya böcker från ÉRG förlag. Först Janna Eliots bok Den romska pianostämmaren, en samling romska noveller i översättning av Bengt O Björklund. Janna berättade om några av novellerna, hur de kom till och vad som fick henne att skriva dem och Bengt läste valda delar ut boken. Mången tår rann nerför kinden i publiken när de romska ödena lyftes upp ur boken.

Sedan var det dags för Fred Taikons

Mia Taikon, Baki Hasan och Bengt O Björklund

barnbok *Barnen på Tanto* att släppas ut i frihet. Detta är den första delen av fyra, *Tantoindianerna*, med teckningar av Jonas Rahm. Fred berättade om hur han haft tanken på att berätta om sin tid som barn på Tanto i många år men att han äntligen funnit en tecknare som han tycker kan ge rättvisa åt hans historia.

Kvällen avslutades med buffet, tårta, vin och mingel.

Gunilla Lundgren, Rosario Ali, Bengt O Björklund och Mia Taikon.

Kulturdagarnas sista dag

var en lördag och nu hade evenemanget flyttat in i den stora salen i kulturhuset. Kvällen inleddes med *Django Legacy*, en dokumentär om jazzlegenden Django Reinhardt och det arv han lämnat bakom sig, främst bland musicerande romer i

Frankrike och Holland. Innan kvällens stora attraktion, *Gustav Lundgren trio*, klev upp på scenen dukades det upp med ett överflöd av plockmat på ett långbord, både kallt och varmt.

Gustav Lundgren är en av Sveriges

största jazzgitarrister och en av de allra bästa när det kommer till Django Reinhardts sätt att spela jazz. Den fullsatta salen rycktes med redan från början och applåderna rungade efter varje låt. Det blev flera extranummer.

Bakro

En originalserie av Ulf Lundkvist och Bengt O Björklund.

Baki Hasan, Fred Taikon och Berith Kalander.

Romer på årets Bokmässan

Under årets bok- och biblioteksmässa i Göteborg satsade bland andra Institutet för språk och folkminnen på att visa upp sig och sin verksamhet. Baki Hasan från Språkrådet var där och talade med Fred Taikon och Berith Kalander om det romska språket, ett språk med flera varianter och med en svag skriftspråkstradition. Det fanns även seminarier om bibliotekens roll i samhället samt ett boksläpp med en ny romsk ordbok.

Text: Bengt O Björklund **Foto:** Fred Taikon och Bob

Årets bokmässan i Göteborg gick igång med ett tungt moln av oro hängande över mässlokalerna vid Korsvägen. Med anledning av att den högerextrema tidningen Nya tider åter fått plats på mässan var det många författare som i protest avstod från att medverka. Istället körde tre alternativa bokmässor igång. "En dag ska jag bygga ett slott av pengar" inleddes den 27 september och "Scener & samtal" och "Bokmassan" den 29 september.

Som om inte det vore nog att dra ner på besöksantalet så hade även Nordiska motståndsrörelsen släppts in på den offentliga arenan och fått tillstånd att demonstrera under lördagen. Dock inte utanför bokmässan och synagogan som de hade velat. Som de flesta vet blev det inte mycket av demonstrationen, men sammantaget kan man lugnt säga att det

var gott om plats på årets bokmässan, färre besökare och färre montrar.

Efter Katitzi – vem skriver på romska idag? Det var namnet på det seminarium som Baki Hasan inledde med att tala på romska.

– Jag inledde detta seminarium på romska och hade helst vilja hålla det på romska.

Han hälsade alla välkomna och presenterade Fred Taikon som förläggare och författare.

– Nej jag ser mig inte som författare efter att ha skrivit en bok. Kanske när de tre andra böckerna som är planerade följer den första har kommit ut, kan jag säga att jag är författare.

Berith Kalander är lärare och berättade att hon skrivit två böcker och höll på med en tredje.

Baki Hasan undrade hur det är med

unga romska författare i Sverige idag.

– Det finns inte så många. I Makedonien där jag kommer från finns det rätt så många. Det är givetvis tillgången till skola och utbildning som är viktig för att få fram romska författare.

Berith Kalander berättade om en romsk flicka hon hade i en av sina klasser.

– Hon blev så glad när hon upptäckte att hon hade fått en romsk lärare. Annars är det sällan jag ser romska barn i mina klasser.

När Berith studerade på lärarhögskolan fick hon ofta höra att "zigenarbarnen" var problembarn.

– Då sa jag att då får ni problem med mig också. Jag är också "zigenare". Man sa så på den tiden och jag var nog den första romska kvinnan på lärarhögskolan.

Hon menar att man måste få de romska barnen att hitta sin kreativitet.

– Vi behöver fler böcker både på svenska och romska och det är viktigt att de romska barnen får modersmålsundervisning. Det kräver att vi utbildar ännu fler modersmålslärare i romska. Sedan kan ju även biblioteken bidra med att anordna skrivarcirklar för romska barn.

Baki Hasan inflikade.

– I mitt arbete är litteraturen jätteviktig. Det handlar ju om språk och det är viktigt att producera material så att språket kan leva vidare. Våra gamla är mästare på att berätta, så hur får vi våra unga att förvalta denna berättartradition?

Fred Taikon tryckte på vikten av att entusiasmera de romska ungdomarna att skriva. Han berättar om Gunilla Lundgrens arbete med romska barn i Rinkeby. Med dem har hon startat en författarklubb.

– Det har lett till att de har gett ut en bok, Askungen i Rinkeby, och har tre till på gång. Barnen har även kontakt med rumänska barn i Bukarest som de skriver till.

Baki menar att romerna inte har någon stor litterär tradition av romska författare.

– En sådan tradition är viktig. Ett folk utan författare syns inte. Författarna speglar ju den värld vi lever i.

Berith påpekade att det finns några stora romska författare som Papuša till exempel.

– Det handlar också om att få våra romska barn att läsa mera och diskutera vad de har läst. De måste få chansen att kunna brinna för att själva börja skriva. Där har skolan en viktig roll.

Fred menar att förebilder är viktiga.

– I de allra flesta romska hemmen gapar bokhyllorna tomma eller står familjefotona där. Det är viktigt att dessa föräldrar läser för sina barn när de är små.

Berith höll med.

– Och även förskolan har en stor roll att spela i detta. Sedan tycker jag att de romska författare som finns idag borde komma i kontakt med eleverna i skolan och inspirera de romska eleverna.

Trots lagen om de nationella minoritetsspråken borde gälla gapar hyllorna tomma på biblioteken. Det är tänkt att en ny biblioteksstrategi ska råda bot det. Nationell samordning för den nya biblioteksstrategin är Erik Fichtelius. Han samtalade med Lena Lundberg Vesterlund, bibliotekschef Luleå om vad som bör göras. Moderator var Yrjö Risunen, redaktör på UR.

I Luleå står inte bibliotekshyllorna tomma.

Erik Fichtelius, Lena Lundberg och Yrjö Risunen.

– Hos oss ser hyllorna blandade ut. Beståndet på finska är relativt gott. När det gäller de fyra andra språken är det hela tiden ett sökande. Vi åker bland annat till Norge för att leta böcker, sade Lena Lundberg.

Erik berättar att UR hade ett liknande uppdrag att lyfta minoritetsspråken.

– Det handlar om en mänsklig rättighet. Men frågan är komplex och det ser olika ut på biblioteken i landet. Luleå bibliotek är en förebild. De köper in allt de kan.

Han menar att biblioteket är den femte statsmakten.

– Men alla institutioner utmanas idag av extrema krafter, bland annat tyrannen som sitter i Vita huset. Biblioteket är en kraft med ett demokratiskt syfte.

Lena understryker vikten av att syn-

liggöra de nationella minoriteterna.

– För oss är det mycket viktigt och vi har många aktiviteter och program med detta som mål, program som blivit en del av vår ordinära verksamhet. Det är en rättighetsfråga.

Erik nickade i samförstånd.

– Det finns samtidigt en motsättning när man satsar särskilt på de nationella minoriteterna som har en särställning. Vi har ju arabiskan som idag förmodligen är det största språket efter svenskan.

Han menar att det är viktigt att det finns böcker om de nationella minoriteterna.

– Så vad kan biblioteken göra för att lyfta de nationella minoriteternas språk och litteratur?

Han vände sig mot Lena.

– Idag är biblioteket inte bara en plats

Lise-Lotte Hellberg och Marianne Redman.

Boksläpp i Institutet för språk och folkminns monter

där det finns en massa böcker, det är en mötesplats och plats för många olika event. Men det vi saknar är en samordning för att kunna möta de nationella minoriteterna.

Erik berättade om Finlands nya bibliotekslag som innebär att de lokala biblioteken får regeringsuppdrag. Han menar också att det behövs upphovsrättslösningar för att öka tillgängligheten.

– Det är mycket ojämnt idag när det gäller tillgängligheten.

Örebro bibliotek fick en anseelig slant av Kulturrådet för sitt projekt Örebro läser Katitzi. Biblioteket bjöd tillsammans med samarbetspartners in till läsaktiviteter, författarbesök, föreläsningar och andra evenemang med anknytning till boken Katitzi av Katarina Taikon.

– Syftet med Örebro läser Katitzi var att öka intresset för läsning bland örebroarna men även att belysa romernas situation idag, sade Lise-Lotte Hellberg.

Marianne Redman menar att man ville göra Katitzi känd i hela Örebro.

– Så vi skapade ett nätverk och den 9 april hade vi invigning med Hans Caldaras och Angelica Ström. Vi hade många högläsningar.

Projektet bestod av fyra delar. Man skapade samarbetsformer mellan olika aktörer kring en aktuell samhällsfråga med en skönlitterär text som utgångspunkt för att få en ökad kunskap och insikt bland örebroarna. Man ville belysa en berättelse genom att arbeta med det vidgade textbegreppet för att skapa

intresse för och bredda möjligheterna till deltagande. Man ville stimulera, uppmuntra till och öka intresset för läsning bland örebroarna och man ville skapa förutsättningar för möte över kultur- och åldersgränserna.

Lise-Lott berättade att det startades Katitziklubbar på biblioteken och läsecirklar för vuxna om romernas situation idag.

– Unga romska män spelade på biblioteket och romska tjejer lärde ut romsk dans. Vi ville nå ut till så många som möjligt.

All personal fick Katitziboken i julkapp.

– Sedan hade vi samtal med personalen som fått och läst boken, samtal om romer och deras situation idag.

Under projektets gång var det många talare som bjudits in. Bland andra Ralf Novak Rosengren, Jeanette Ohlsson, Ingrid Blomerus och Gunilla Lundgren.

Projektet avslutades med samtal med politikerna i Örebro.

Annika Nordström

Anki Carlström och Martin Sundin.

Annette Torenjö

Torsdagen avslutades med ett boksläpp i Institutet för språk och folkminns monter. Fyra nya böcker presenterades. Geten i Sverige, Halloween, Röster om hajj, Svenska skrivregler och Språkrådets svensk-romska skolordlista

Nu blev det mingel i montrarna.

Harriet Kawalski

En romsk frontfigur

Nicoleta Bitu från Rumänien har arbetat för mänskliga rättigheter och kvinnors rättigheter i över 25 år. Hon är en frontfigur för den europeiska mobiliseringen av romska kvinnliga aktivister och för arbetet med romers rättigheter i regionen. I mitten av oktober gästade hon Civil Rights Defenders i ett frukostseminarium för att diskutera situationen för romer i Rumänien och vad andra länder och EU kan göra.

Text: Bengt O Björklund **Foto:** ÉRG

Den senaste tiden har frågan om vem som bär ansvaret för att den som tigger ska få sina mänskliga rättigheter garanterade återigen satts på agendan.

Att förbjuda tiggeri strider mot både de mänskliga rättigheterna och ordningslagen, menar John Stauffer, chefsjurist på Civil Rights Defenders.

– Många romer reser från Rumänien och Bulgarien till Sverige för att söka jobb men det slutar med att de får tigger eller samla pant. Regeringen har inställningen att de inte borde vara här, att de borde åka hem, att Sverige inte har något ansvar för dessa människor. Vi säger att när de är här måste Sverige ta sitt ansvar och göra något för att säkra deras mänskliga rättigheter.

Nicoleta ser på romernas situation ur ett historiskt perspektiv.

– Det finns händelser som påverkat dagens situation som slaveriet. Än idag lever romer med resultatet av slaveriet. De lever fortfarande i enklaver runt storgods och runt kyrkorna som var de största ägarna av slavar.

En annan händelse som förändrade romernas livsvillkor var industrialismen.

– Det var under kommunismens tid. Då byggdes det billiga gettobostäder runt fabriker och industrier. När kommunismen föll försvann industrierna men romerna blev kvar.

En annan händelse som påverkat romer i Rumänien menar Nicoleta var förvisningen till Transnistrien.

– Tjugofem tusen romer tvingades dit och tusentals dog av umbäranden.

Det finns några rumänska politiker som bett om ursäkt för slaveriet, men inte kyrkan, som hade flest slavar av alla.

Nicoleta berättade att hennes engage-

mang började under 90-talet då många romer mördades av rumäner och ungrare.

– Hatet mot romer är idag en stor del av nynazisternas politik men har också spillt över till vanliga politiska partier.

Mänskliga rättigheter är inte så populärt längre, menar Nicoleta.

– Efter medlemskapet i EU blev det värre. Nu tror alla att de kan göra som de vill. EU bevakar inte vad som händer i Rumänien längre.

Hon menar att man efter inträdet 2007 kan se vad politikerna verkligen tycker om romerna.

– Nu behöver de inte låtsas.

Cirka 20 procent av den romska befolkningen är fortfarande analfabeter.

– Det är illa, ändå finns det ingen strategi för detta. Sedan har vi alla som går ut skolan utan att ha lärt sig skriva.

Tio procent av romerna i Rumänien migrerar.

– Det är inte så många. Max 300 000. Rörligheten i Rumänien är en överlevnadsstrategi. Det är inget konstigt med att romer söker ett bättre liv i ett annat land. Det var det många svenskar som gjorde det en gång.

Hon berättar om sin förändrade syn på svensk socialdemokrati.

– Vi har sett på socialdemokraterna som en förebild vi skulle vilja ha i Rumänien, men det är sorgligt att se deras retorik gentemot dessa fattiga, vanliga människor.

John Stauffer undrar om slanten i koppen verkligen gör någon skillnad.

– Ja det gör den. De kan bygga bättre hus till exempel, bättre levnadsvillkor.

Nicoleta menar också att inga pengar skänkta till organisationer som arbetar med romer kan stoppa romer från att komma hit och tigger. Vi borde istället börja ta hand om dem som är här.

– I Tyskland tar man emot de romska barnen i skolan. Vi kommer inte att försvinna från era gator, ni måste integrera oss, hjälpa oss att få ett bättre liv.

Romerna på era gator behöver arbete.

*Eva-Louise Erlandsson
Slorach, Sissela
Nordling Blanc och
Fred Taikon.*

Katarina Taikon-priset 2017

Det nyinstiftade Katarina Taikon-priset delade ut för andra gången den 3 oktober i år. Rörelsen #Vistårinteut får 50 000 kronor och Fred Taikon och Maria-Teresa Asplund får 25 000 kronor var. Ceremonin skedde i Prinsens galleri i Stockholms stadshus.

Text: Bengt O Björklund **Foto:** Rosario Ali

Katarina Taikon, som gick bort 1995, var en svensk författare och människorättskämp och hon var rom. Priset som har hennes namn delas ut på årsdagen av den första utgivningen av hennes bok "Zigenerskan". Syftet med Katarina Taikon-priset är att uppmärksamma och inspirera människorättsförsvare i Stockholm.

Eva-Louise Erlandsson Slorach, kommunfullmäktiges ordförande startade festiteterna.

– Vi behöver er engagerade människor som beskyddar de mänskliga rättigheterna. Det är inget som man kan ta för givet. Ni behövs verkligen, ni människorättsförsvare.

Sissela Nordling Blanc är ordförande i Kommunstyrelsens råd för mänskliga rättigheter.

– Katarina Taikons livslånga kamp för

romernas för rättigheter har gjort henne till en av Sveriges mest framstående mänskliga rättighetsaktörer. Det här priset är till för alla de som fortsätter i hennes spår. Mänskliga rättigheter är mycket aktuella nu med Skånepolisens register i färskt minne, barn som utvisas ur landet och rasister som bereds plats på våra gator och torg. Vi behöver samla alla goda krafter för att vända på riktningen, därför har vi samlat er här.

Efter en riklig buffé var det så dags för själva prisutdelningen. Först ut var Rörelsen #Vistårinteut som för en kamp för att ensamkommande unga ska få stanna i Sverige. I motiveringen står det: "I ett samhällsklimat som alltmer präglas av högre murar är rörelsen en lysande fyr i kampen för mänskliga rättigheter."

– Mänskliga rättigheter är till för alla, även de ensamkommande flyktingbarnen.

Det här känns otroligt. Det är på något sätt ett erkännande att det vi kämpar för handlar om just mänskliga rättigheter, och det är det vi vill få fram, säger Kinna Skoglund, grundare och talesperson för rörelsen.

Det stora nätverket av människor består, enligt dem själva, av 9 000 professionella yrkesutövare och volontärer.

Den romske aktivisten och ordförande i É Romani Glinda Fred Taikon stämde, tillsammans med sin familj och en annan romsk familj den svenska staten efter Skånepolisens etniska register med romska släktträd och vann i både Tingsrätten och Hovrätten. På sin sida hade de människorättsorganisationen Civil Rights Defender.

"Genom att ihärdigt och framgångsrikt drivit frågan om Skånepolisens register över romer har han givit många romer upprättelse", står det i motiveringen.

– Det var inte enbart jag som var drivande i målet mot det Skånska polisregistret och jag är glad att jag valde Civil Right Defender som våra företrädare. Deras jurister har ett stort kunnande och jag är glad över deras genuina engagemang i frågan. Jag delar även priset med

Maria-Teresa "Tess" Asplund och Sissela Nordling Blanc.

Familjen Szoppe vars familj var mest tyngd över att deras oskyldiga barn fanns med i detta kringresanderegister. Jag vill också tacka min kärnfamilj som också var med i registret.

Fred är mycket glad över att hans arbete med romer i Sverige och Europa har belönats med detta pris.

– Det är en seger inte bara för mig, utan för alla romer som arbetar och kämpar för ett bättre samhälle och alla romers rättigheter.

Maria-Teresa "Tess" Asplund föddes 1974 i Cali i Colombia. Hon är en svensk aktivist som fick uppmärksamhet efter

sin protest mot nynazisternas manifestation under första maj i Borlänge 2016. David Lagerlof är fotografen av den virala bilden av Asplund, som visar henne ståendes mot uniformerade medlemmar av den svenska nordiska motståndsrörelsen med höguret huvud och knytnäve i luften. Bilden gjorde henne till en global symbol för kampen mot rasism. Hon kommenterade det hela så här: "Om den här bilden av mig kan få fler att våga visa motstånd, så är allt bra... folket måste förena sig och visa att det inte är okej att rasismen blir normaliserad och att fascister springer runt på våra gator."

Den populära sångerskan Cherrie underhöll de inbjudna gästerna.

Bilden blev senare Årets bild – och ledde till att Asplund fick träffa sin familj för första gången.

– Vi är många som kämpar i den här kampen. En del av dessa prispengar kommer jag att ge till de aktivister som vill stoppa deportationerna till Afghanistan.

I motiveringen står det: "Hon är en Stockholmsprofil som nästan alltid är på plats när det hålls manifestationer till försvar av mänskliga rättigheter, mot orättvisor och för allas lika värde."

Förra året gick priset till Hans Caldaras och Läkare i världen.

Eva-Louise Erlandsson Slorach står med checken till #Västärnteut medan Sissela Nordling Blanc läser motiveringen.

Gina Ionescu, Erika Oldberg och Johanna Westeson.

Diana Nyman och Charlotta Wickman.

Romskt tema på Kulturhuset

Re:orient har i slutet av september i samarbete med SIRF haft Roma festival på Kulturhuset i Stockholm. Seminarier, musik och film låg på programmet under två dagar i september. Bland annat diskuterade Diana Nyman med Charlotta Wickman om ett nationellt romsk center och Eva Salina och Peter Stan med sång och musik. Ida Kellarová Höll en mycket populär workshop i romsk körmusik.

Text: Bengt O Björklund **Foto:** Fred Taikon

I höst utreder regeringen behovet och eventuella formen för ett nationellt centrum för romska frågor. I ett samtal mellan regeringens utredare Charlotta Wickman och Diana Nyman från Kommissionen mot Antiziganism säger Diana att tiden inte är mogen och att romerna säger nej till ett romskt center.

Det som hittills har gjorts för romer i Sverige räcker inte menade Kommissionen mot antiziganism i sitt slutdokument. Man föreslog bland annat ett nationellt center för romer. Nu har regeringen tillsatt en utredning för att se vilka förutsättningar som finns.

Den 20-åriga strategin som den förra regeringen tog fram sprack, enligt Diana Nyman, när Skånepolisens etniska register avslöjades. Nu har man startat en utredning där romer inte är delaktiga, menar Diana Nyman.

Charlotta Wickman talade om kommissionens betänkande där förslaget om ett center finns.

– Vårt uppdrag är att i dialog med romer se hur ett center för romer ska kunna inrättas. Sedan är det ju en annan sak hur man upplever det.

Charlotta menar att de har dialog med romer hela tiden ganska brett bland annat med de romska brobyggarna.

– Vi har dialog med olika romska organisationer, vi har dialog med de samrådsgrupper som finns ute i kommunerna. Vi måste knyta till oss referensgrupper som hela tiden är följare av arbetet. Där är vi inte riktigt än. Nu måste vi fortsätta med dialogen om varför ett nationellt center? Vad är det här? Vill vi det här?

Diana berättade att hon varit i kontakt med Andrés Zanzi, ansvarig för romska frågor på Kulturdepartementet och frågat

varför inte någon rom fick uppdraget att utreda frågan om ett center.

– Han höll med om att det finns utbildade romer med kompetens och jag sade att den viktigaste kompetensen är att de är romer. Hur ska en tjänsteman kunna genomföra ett sådant här uppdrag utan romsk kompetens? Andres lovade att prata med Charlotta om att, om man anställer någon så ska det bli en romsk person med romsk kompetens vad gäller kultur, historia och språk.

Men så blev det inte.

– En icke-rom ringer istället runt till olika romska aktörer och har en dialog. Den dialogen kommer aldrig på något sätt kunna stödja utredningen i slutänden. En sådan dialog där man bara ringer runt och frågar lite. När det inte finns romer med i arbetet som aktivt driver utredningen är det ett omöjligt uppdrag. Nu är det ju inte mycket tid kvar, ni ska ju sitta och skriva också, säger Diana.

Charlotta Wickman menar att det finns många åsikter i frågan.

– Det här är en åsikt bland många andra. Jag känner givetvis en stor ödmjukhet inför det här uppdraget. Jag ser också den komplexitet som det här

uppdraget innebär och jag har en stor medvetenhet om mina begränsningar. Det betyder att jag måste hämta hem en rad kompetenser. Samtidigt har jag en medvetenhet om vad jag kan tillföra den här utredningen. Jag beklagar att du Diana upplever det så. Vi får försöka att hitta ett sätt att närma oss i det här. Det är jätteviktigt. Om vi inte gör det här tillsammans så blir det ingenting.

När det gäller sekretariatet sade Charlotta att de inte är klara än. Kanske måste fler anställas.

– Jag är enormt besviken, fortsatte Diana. Någonstans har vi kommit till vägs ände. Vilken dag som helst kan romerna säga till de som arbetar med romsk inkludering ”Vi entledigar er från uppdraget”. Det här är inget som vi har varit med och tagit fram, det har inte gjorts med vår kompetens, utifrån våra erfarenheter.

Charlotta Wickman påpekar att det finns en del negativa röster som Dianas, men att det finns många romer som är positiva till tanken på ett romskt center.

– Det är viktigt att vi lyssnar till alla röster.

Men Diana insisterar.

– Tiden är inte mogen, vi är inte där. Jag säger nej. Vi kan inte ha ett romskt center bara för att majoritetssamhället vill ha ett sådant.

Brooklynbaserade Eva Salina är en känd sångerska, tolkare och lärare i traditionell och traditionsbaserad Balkanmusik. Hon har vikt sitt liv åt att fördjupa sig i den östeuropeiska musiktraditionen. Tillsammans med den serbisk/romänska dragospelaren Peter Stan sjöng hon romska sånger. Tillsammans har de två en stark musikalisk vänskap. Mångfalden i deras kreativa professionella karriärer och kärleken till romsk balkanmusik, skapar en välkomnande plats där glädje och sorg samexisterar. Sorgliga ballader och glädjefyllda sånger fyller lyssnarna med upplevelse.

Den senaste tiden har deras samarbete fokuserat på arvet av kraftfulla kvinnliga röster inom den romska musiken. Eva och Peter håller dessa starka kvinnoröster från tidigare generationer levande.

Gina Ionescu är en romsk kvinna från

Eva Salina och Peter Stan.

Rumänien som tigger i Sverige. För andra året i rad var hon med på festivalen tillsammans med Erika Oldberg som skrivit en bok om hennes liv: Jag är Gina.

Nu talade hon om vad som hänt under det år som gått sedan boken om hennes liv kom ut, om hur polis väcker henne och hennes vänner om nätterna, om hur de upplever att myndigheterna jagar dem, om hur folk inte längre ger pengar i muggen och om hur svårt det är att få ett jobb, både i Rumänien och i Sverige.

Gina Ionescu presenterar också, tillsammans med Johanna Westeson, jurist hos Amnesty International, och Erika Oldberg, det gemensamma utredningsarbete de tre nyligen påbörjat med att för Amnesty Internationals räkning kartlägga vilka kränkningar gruppen utsatta romska EU-medborgare utsätts för i Sverige.

Amnesty Internationals granskning ska resultera i en rapport, som ska sätta ljus på hur deras grundläggande rättigheter enligt folkrätten kränks.

Med stark karisma och en djup, bluesig röst skapar Ida Kellarova tillsammans med sina musiker en alldeles speciell närvaro. Romska harmonier blandas med latinamerikanska rytmer.

Uppvuxen med en tjeckisk och en romsk förälder var Ida och hennes syster Iva, som också är en välkänd musiker, omgivna av musik, upptagna från tidigaste ålder av att sjunga. Ingen i familjen pratade dock någonsin om deras romska rötter eller på romska språket. Bristen blev till en del av engagemanget i Ida Kellarovas sökande som vuxen efter den kulturskatt hon vill ge plats och status. I dag är Ida Kellarova en stark förespråkare för romsk kultur och för dess plats i så väl Tjeckiens som ett internationellt kulturliv.

Dagen innan Idas framträdande hade hon en workshop med inbjudna gäster. Under denna dags workshop fick man pröva på Ida Kellarovas metodik genom romska sånger, vilket resulterade i att hela gruppen kom till kulturhuset och sjöng en romsk sång för alla som var där.

Ida Kellarova tillsammans med sina musiker.

Hela gänget!

Utbildningsdag på hotell C

Som ett led i att lyfta romers organisering arrangerade Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF), Länsstyrelsen i Stockholm, organisationerna É Romani Glinda och Trajosko Drom en utbildningsdag på hotell C i Stockholm. Nästan 80 personer närvarade, cirka 20 romska föreningar var representerade.

Text: Bengt O Björklund Foto: ÉRG

Det var knökfullt i konferensrummet när evenemanget satte igång, alla som visat intresse för att vara med fick dock inte plats. Kanske blir det ett nytt tillfälle för dem. Ett stort intresse med andra ord.

Romska föreningar var välkomna på en utbildning för att lära sig mer om lagen om nationella minoriteter och hur man arbetar i en ideell förening.

Ann-Marie Algemo, Utvecklingsledare, nationella minoriteter på Länsstyrelsen i Stockholm, inledde dagen.

– Ni blir de första som får den här utbildningen. Trycket på att få vara med har varit stort och alla fick inte plats.

Fyra korta filmer visades gjorda av fyra olika romska föreningar. Helena Lundgren från MUCF, tog sedan över mikrofonen.

– Målet för dagen är att ni ska vara stärkta i ert arbete och vet vad ni vill nå.

Fred Taikon från ÉRG berättade om vad som hänt med den romska frågan sedan nästan 20 år tillbaka.

– Det var Europarådet som tryckte på

och undrade hur det gick för Sverige och de som senare skulle bli de nationella minoriteterna. Det ledde till att Sveriges riksdag 1999 beslöt, mot bakgrund av Europarådets konvention, att erkänna samer, sverigefinnar, tornedalingar, judar och romer som nationella minoriteter i Sverige.

I Sverige delades romerna in i fem grupper, svenska romer, finska romer, resande romer, utomnordiska romer och nyanlända romer.

– Men det är lite fel att idag säga nyanlända romer. Jag säger numera romer från Balkan.

Fred berättade om hur DO först sade att det inte var så stor diskriminering för det var mycket få anmälningar. Vilket ledde till en utredning som Lars Lindgren gjorde och som visade på det motsatta, diskrimineringen var stor och utbredd, men det var få romer som anmälde.

Fred berättade om hur Radio Romano började med 30 minuter i veckan som skulle fördelas på fem dialekter.

– Det går ju inte så vi då och idag har de en timme om dagen.

Han berättade om Romskt kulturcentrum i Stockholm, om dess uppgång och fall och han talade om Förintelsekonferensen som dåvarande statsminister Göran Persson arrangerade.

– Men romerna fick inte någon tillgång till scenen, inte förrän Indiens delegat gav oss fem minuter av sin tid och vi släppte upp Ian Hancock som sade att bara för att vi inte har ett gemensamt land vill ingen lyssna.

Fred fortsatte med att berätta om starten av Forum för levande historia Rområdet med Mona Sahlin, Delegation för romska frågor där Maria Leissner var ordförande och bildandet av European Roma and Travellers Forum i Strassburg. Han nämner slutligen hur Leissners utredning resulterar i en vitbok och den i sin tur leder till Kommissionen mot anti-ziganism vars slutrapport lyfter frågan om ett nationellt romskt center, en fråga som just nu utreds på Regeringskansliet.

Algemo tog över mikrofonen.

– 1809 förlorade Sverige Finland till Ryssarna. Fram till dess hade Sverige varit ett flerspråkigt land, men nu växte sig nationalismen stark i det nya landet Sverige, vilket betydde att minoritetsspråken fick stå tillbaka. Statsbidragen

styrde effektivt bort alla andra språk än svenskan i skolan och många grupper assimilerades, andra segregades. När Första världskriget startade 1914 stängdes gränserna för alla romer fram till 1954. Andra världskriget hade enorma konsekvenser för romerna. Efter krigsslutet tog vi emot cirka tiotusen judar i Sverige, men bara tre romska kvinnor kom in.

Hon berättar om hur Europarådet startar med 47 länder 1949 för att arbeta med demokrati, mänskliga rättigheter, nationella minoriteter, säkerhet och fred och rätten till sitt minoritetsspråk. 1977 blev samerna ett urfolk och 1993 startade sametinget.

– Självidentifikation är mycket viktig i detta sammanhang, du måste själv vilja identifiera dig som en del av en minoritetsgrupp. Eftersom vi inte för någon registrering är det svårt att sätta siffror på antalet människor i de olika minoriteterna. Men vi uppskattar att det idag finns cirka 125 till 130 000 romer i Sverige idag.

Algemo berättade om de förvaltningsområden som finns för samiska, finska och meänkieli.

– Det är områden där dessa språk har talats i århundraden. 75 kommuner ingår i dem.

Hon berättar att en ny minoritetsutredning är på gång på Kulturdepartementet som heter Nästa steg. Den handlar om en stärkt minoritetspolitik och föreslår flera åtgärder i sitt delbetänkande, bland annat att det införs en skyldighet för kommuner och landsting att anta dokumenterade mål och riktlinjer för sitt minoritetspolitiska arbete. Utredningen bedömer även att det finns behov av en nystart i fråga om statens uppföljning och samordning av tillämpningen av minoritetslagen och föreslår därför att uppdraget ska skötas av en ny särskild myndighet.

Nadine Ghawi, handläggare på MUCF, berättade om Koden, ett verktyg för inflytande som Europarådet tillsammans med civila samhället har tagit fram. Koden är en slags checklista för att stimulera till organisationers medverkan i offentliga beslutsprocesser.

– Syftet med koden är att underlätta

Nadine Ghawi, Helena Lundgren, Amna Mannikoff och Ann-Marie Algemo.

samverkan och att bidra till att skapa en bra miljö för organisationer.

Anna Mannikoff från Enheten för arbetsmarknads- och rättighetsfrågor på Länsstyrelsen i Stockholm berättade om den 20-åriga strategin. Det är 14 år kvar.

– Vi är inte halvvägs än, men vi hoppas att arbetet leder till en rejäl förändring.

Hon började som samordnare i januari i år.

– Skolelever ringer till mig och frågar om romernas språk och kultur. Jag säger, har ni pratat med en rom om detta? Då får jag till svar, De kan ju inte svenska.

Efter lunch Trajosko Drom berättade om sitt arbete med romska kvinnor i Göteborg. Trajosko Drom är en romsk kvinnoförening som arbetar med rättighetsfrågor och social utveckling för den romska minoriteten. Organisationen ägnar sig åt flera olika ämnen inom ett brett fält på det sociala och

Trajosko Drom

kulturella området, men har även ett speciellt fokus på kvinnofrågor.

Man har en fast stödverksamhet genom ett medborgarkontor som erbjuder samhällsvägledning genom exempelvis kulturtolkning i myndighetskontakter, studie- och yrkesvägledning, med mera.

– Det var trögt i början, men nu när det har blivit mer känt så rullar det på, sade Marcela Kovacsova, ordförande i föreningen. Kvinnorna har nu fått förtroende för oss.

Föreningen arrangerar utbildningar i rättighetsfrågor för romer och offentlig verksamhet och man är ofta med i seminarier, samverkansgrupper och offentliga debatter.

– Vi har också projektverksamhet inom mänskliga rättigheter, hälsa och kultur.

Erland Kaldaras, ordförande i Romska ungdomsförbundet, talade sedan om ideella föreningars möjligheter, om stadgar och det engagemang som många romska föreningar har.

– I en förening ska medlemmar ges möjlighet att vara med i alla processer.

Romska ungdomsförbundet har flera romska föreningar inom sig som de stödjer på olika sätt.

Erland tog upp flera aspekter på föreningslivet, som bokföring, styrelsens uppbyggnad, återredovisning och annat viktigt man måste tänka på.

Dagen avslutades med att Helena Lundgren nöjt tacka alla.

Några av deltagarna på seminariet.

Ny forskning om romer

Rumänska kulturinstitutet i samarbete med Centre for Baltic and East European Studies, CBEES, arrangerade nyligen "Relationerna mellan romer och majoritetsbefolkningen i Europa: då, nu, och i framtiden", ett seminarium som hölls på Södertörns högskola i slutet av november. De flesta deltagarna är internationellt erkända forskare i romani studies och samarbetar med CBEES. Seminariet var öppet för doktorander och annan intresserad akademisk personal.

Text: Bengt O Björklund **Foto:** ÉRG

Studien av relationerna mellan romer och majoritetsbefolkningen i länderna i Central- och Östeuropa är avgörande för att förstå denna europeiska minoritets specificitet, menar forskarna. Trots det stora antalet studier om romer i dessa länder som publicerats under de senaste två eller tre decennierna, är romernas relationer med majoriteten fortfarande långt ifrån kända i hela sin komplexitet. När det gäller dessa relationer har forskningen främst varit upptagen med diskriminering, antiziganism, rasism och förföljelse mot romer och nästan helt ignorerat dimensionen av romernas samexistens, under normala förhållanden, med de andra.

Professor och vicerektor på högskolan Ulla Manns fick inleda seminariet.

– Vi lever i ett EU med många nationaliteter och etniciteter. Romani studies har

en speciell plats här på Södertörns högskola. Det är regeringen som har bestämt att vi ska lära ut romsk historia, kultur och språk.

När hon berättar om hur Rosa Taikon fick sin doktorshatt på högskolan för några år sedan är tårarna nära.

Dan Shafran är chef på Rumänska kulturinstitutet.

– Vi startade institutet 2006 för att sprida rumänsk kultur. Vi vill vara en plattform för rumänsk och svensk kultur. Det här seminariet är en del av vår strategi.

Han berättar att i Rumänien bor det flest romer i hela världen och han tycker att projektet bakom seminariet är mycket intressant.

– Jag hoppas detta program kastar mer ljus över problematiken med diskrimineringen av romer.

Julietta Rotaru är forskningsledare på CBEES.

– Samlevnad är ett viktigt ämne. Jag och Kimmo Granqvist tyckte att romers samlevnad med majoritetsbefolkningen var dåligt sedd och inte fått någon forskning.

Viorel Achim, välkänd forskare från Rumänien, menade att det är för tidigt att dra några slutsatser från det nya projektet om samlevnad.

– Men allt elände, diskriminering, Förintelsen och så vidare säger inte allt om den romska minoriteten. Vi måste se på hela den tusenåriga historien. De fann en bra plats i Rumänien dessa indier som en gång kom hit. De måste ha haft det bra från början. Om man vill förstå historien måste man förstå den kulturella historien.

Kimmo Granqvist är ny professor i Romani studies på Södertörn.

– Vi är det huvudsakliga sätet för Romani studies i Sverige. Här utbildar vi modersmållärare i romska och romska brobyggare. Sedan starten 2014 har vi haft flera konferenser och seminarier.

Han understryker hur viktigt det är för

honom och de andra forskarna att nätverka med andra forskare.

Helena Sadilková har skrivit Löften om samarbete, ett forskningsprojekt hon har genomfört i staden Brno i Tjeckien.

– I början av 50-talet började samhället närma sig romerna för att se hur man kunde förbättra deras situation. 1958 påbörjade kommunisterna i Tjeckoslovakien en assimileringpolicy och kontrollen ökade. 1958 startades Romkommissionen på nationell och lokal nivå för att inkludera romer. Några av romerna blev själva utbildare i kommissionen.

Hon menar att kommunisterna stödde tanken på att starta samtal med romerna, att inkludera dem genom att erbjuda dem bättre levnadsvillkor.

– På så sätt, tänkte man, kunde man knyta romerna till samhällsbygget.

I Tjeckien har romerna varit bofasta i århundraden.

Marketa Hajska är en slovakisk forskare som har studerat relationen mellan romer och icke-romer i en liten by i östra Slovakien i många år.

– Situationen i den här byn är typisk för många andra byar i östra Slovakien.

En del romer har migrerat till Storbritannien och orsakerna är många, social misär, och diskriminering.

Segregationen är stark med etniska gränsdragningar mellan folken.

Det finns två romska bosättningar i den här byn, bägge i varsin utkant av samhället. I den ena bor det romungri och i den andra bor det vlax-romer.

– Romungri-romerna hade fått ett hus vid järnvägen, men när antalet människor ökade byggde man skjul på tomten och ställde upp vagnar.

Icke-romerna ser på de bägge grupperna som romer, medan romerna själva ser på sig som två olika grupper. De romska barnen hamnar i särskilda klasser.

– Icke-romerna ser på romerna som smutsiga och romerna ser på icke-romerna på samma sätt, de är smutsiga.

Anförandena från olika länder fortsatte under dagen och dagen därpå.

Anförandena från olika länder fortsatte under dagen och dagen därpå. På slutet av den första dagen var det även en vernissage på fotoutställningen Romantik eller verklighet, framtagen av Angelina Dimiter-Taikon och Mikael Demetri.

Angelina Dimiter-Taikon visar utställningen. Ovan berättar Marketa Hajska om Slovakien. T.v. talar Helena Sadelková om Tjeckien.

Några av deltagarna.

Konferens i Malmö

Länsstyrelsen i Stockholm, Helsingborgs stad och Malmö stad bjöd i början av september in till en gemensam konferens på temat Strategiskt och strukturellt arbete för att tillgodose den romska minoritetsgruppens mänskliga rättigheter i Sverige, utifrån kommunala perspektiv.

Text: Malmö Ungdomscentral **Foto:** Robert Vävström (RIKC)

Den 5 september samlades cirka 140 deltagare på Clarion kongress Malmö Live för att lyssna på vad olika kommuner hade att dela med sig av.

Moderatorer var Diana B. och Marian W. som presenterade sig på både svenska och romska.

Programmet började med att Anna Mannikoff från Länsstyrelsen i Stockholm, Ann-Christine Borgman, ordförande i Socialnämnden i Helsingborgs och Sedat Arif, kommunalråd i Malmö, hälsade publiken välkomna.

Anna förklarade att de arbetade med nationella uppgifter, med att hjälpa kommuner att göra sitt jobb och att följa upp deras arbete. Under hennes presentation nämnde hon regerings strategi och vitbocken. Hon berättade också att Sverige anslöt sig till Europarådets rekommendationer år 1999, vilket ledde till att romer erkändes som nationell minoritet.

Ann-Christine skildrade sina minnen från när romerna, under 50-talet, varje år kom till staden i sina vagnar och tält.

Därefter berättade hon om romernas situation fram till idag. Sedan fortsatte hon att berätta om de metoder som staden, tillsammans med romer, har för att romer ska inkluderas i samhället.

Sedat började med att hälsa alla välkomna till Malmö. Malmö stad startade RIKC år 2009, innan regeringen antog sin strategi. Han förklarade att även om mycket är gjort så finns det mycket kvar att göra och att konferenser, likt denna, gör inkluderingen möjlig.

Första tema blev strukturellt och strategiskt arbete för romsk inkludering i Malmö, som Mujo Halilovic, verksamhetschef för Romska informations- och kunskapscenter, presenterade.

Han berättade att strategin är ett sätt att styra våra handlingar för att uppnå målet.

Mujo pratade om medvetenhet, om förutsättningar för romsk inkludering. Ett påstående var att Antiziganism inte existerar. Påståendet förvandlades till att Antiziganism existerar bara på individuell nivå. Mujo berättade sedan att Antiziganism även existerar på strukturell nivå med argumentet att om en handling upprepas upp till sex gånger är det ett problem, om det innefattar mer än sex problem är problemen en struktur och ett modellbeteende. Slutligen berättade Mujo att Antiziganism även existerar diskursivt och att det finns ett behov för en diskursiv förändring. Det innebär ett nytt sätt att tänka och en förändrad syn på hur vi definierar andra. Vår identitet beror mycket på andras erkännande och vi behöver därmed se på romer som romer, men också om en del av det svenska samhället.

Renata Andersen berättade om handlingsplaner. RIKC skulle följa upp en handlingsplan och bestämma inom vilka områden handlingsplanen skulle innefatta genom möten med romer. Målgruppen var romer, men också icke-romer, och olika förvaltningar. En del av arbetet var också att bilda romska rådet i Malmö.

Efter förmiddagsfikans var det dags för Stefano Kuzhichov, processledare i Helsingborg, att tala om romsk inkludering i Helsingborg.

Stefano berättade om den romska situationen i Helsingborg som varit en pilotkommun. Romer organiserade sig i arbetet och fick olika förvaltningar i staden att samarbeta och därmed bildades Romska rådet.

– Helsingborg arbetar mycket med diskrimineringsfrågor, kopplat till lagen om nationella minoriteter.

Elvis Stan berättade om arbetet som brobyggare i Helsingborg. Först visade han en film om brobyggarna i staden och hur de arbetar. I filmen berättade Vivika, Elvis och Claudia hur det är att arbeta med romska elever, föräldrar och att verka som en bro mellan skola och hem. Efter filmen berättade Elvis att brobyggarna har fått ganska mycket mandat av sina chefer.

– Det kändes bra då det är ett erkännande för oss romer.

Ivan, ordförande i Vorta drom, visade en film om hur föreningen hjälper romska barn i skolan.

– Vårt arbete är att i samarbete med skolor jobba för att förbättra romernas skolgång.

Näst på scenen var Rebeca Sarkezi, ungdomsledare i föreningen Vorta drom. Hon berättade intressanta detaljer om eftermiddagsskolan de driver.

Sorina Costea, som är handledare för vuxna romer, har idag 26 aktiva deltagare mellan 19-45 år. Arbetet går ut på att pusha och motivera deltagarna till att söka arbete. Hon berättade att det var tufft från början, då hon var tvungen att bygga upp romernas självförtroende och deras tillit till myndigheter. De arbetar endast med romerna på individnivå och skapade tillit efter ett tag. Nu, år 2017, har de bidragit till att 60 stycken av deltagarna är ute i arbete.

Brancco Cerepovski, romsk brobyggare på Arbetsmarknadsförvaltningar, berättade därefter om sitt arbete.

Innan lunchen var det dags för tema Rasismforskning. Mattias Gardell, professor och vetenskaplig ledare för Centrum för mångvetenskaplig forskning om rasism vid Uppsala universitet, ledde temat. Han berörde såväl internationella som nationella perspektiv och inkluderade även kommunala arbeten med romsk inkludering.

Han berömde RIKC för deras arbete.

– 60 procent av romerna i Sverige lever under dold identitet. Ibland leker jag med tanken och tänker om rasism faktiskt är det som gör att romer döljer sin identitet. När vi pratar om rasism vill vi gärna prata om andra länder, men det finns överallt i samhället. Rasism inkluderar det rasbiologiska tänkandet, men romer är inte en ras som är mindre värd.

Han pratade även om kulturrasism, om Gustav Vasas påverkan till rasism, och berättade att även om vi har släppt tanken om rasbiologi efter andra världskriget, så präglar rasism inom religion och andra områden människors syn på

varandra.

Efter lunchen informerade Karin Strandås, statssekreterare, om det som är aktuellt i arbetet med regerings strategi för romsk inkludering.

– Tyvärr måste vi jobba med mänskliga rättigheter även här i Sverige. Det finns även ett arbete mot diskriminering på bostadsmarknaden. Romsk kultur och språk tar idag mer plats. Många utmaningar kvarstår dock. Regeringen har intensifierat sitt arbete mot Antiziganism.

Hon talade om utredningen av ett nationellt center för romska frågor och en nationell plan mot rasism och hatbrott. Hon tryckte på att en mycket viktig punkt är att involvera romer.

– Det krävs förlängt stöd till utvecklingskommunerna, att myndighetsstöden till kommunerna följs, att stöd till romska civilsamhället följs och att regeringen följer upp framtida beslut, sade hon.

Nästa presentation handlade om utredningen om inrättandet av ett nationellt center för romska frågor och hölls av Charlotta Wickman, utredare inom Kulturdepartementet.

Boverkets expert Helene Borgen behandlade tema likabehandling av romer på bostadsmarknad.

Efter eftermiddagsfikan var det dags för sista punkten för dagen som var ett intressant panelsamtal om strategiskt arbete för romska rättigheter på kommunal nivå. I samtalet ingick Mujo Halilovic, Carina Larsson, Helena Lundgren, Uppsala kommun, och Maria. De diskuterade följande: Nämn tre faktorer som ska stärka romsk inkludering i samhället.

Helena berättar om hur de i deras kommun ska arbeta med frågan.

Maria sa att de har en strategi, att politiker vill och att romska aktivister driver frågan.

Carina berättade att de jobbar strategiskt och tänker på ett nytt sätt. Målet är inte att göra det för varandra, utan att göra det tillsammans, mot samma mål.

Mujo talade om att det finns en politisk vilja och rätt personer på rätt plats. Det går inte att göra något utan att ha romsk förankring.

Mattias definierade rasism, mänskliga rättigheter - tomhet – och att medborgares rättigheter ska gälla. Han talade om maktfördelningen som måste ses och tas på allvar.

Konferensen avslutades med frågor från publiken.

Intresset var stort.

Hela MUC gänget samlat.

Romska i fokus 2017

Malmö Ungdomscentral (MUC) har i Malmö anordnat sitt första språkseminarium. Hur arbetar Malmö Ungdomscentral med romskan? Vilken bakgrund och vilka influenser har de olika varieteterna? Hur mycket läromedel och litteratur finns det? Hur mycket poesi finns och hur påverkar romskan musiken. På alla dessa frågor kunde man höra svar på under endagsseminariet. Seminariet tog upp sju stora romska varieteter i Sverige.

Text: Katarina Sahiti **Foto:** Robert Vävström (RIKC)

På Studieförbundet i Malmö den 27 oktober samlades cirka 90 deltagare från hela landet för att lyssna och få svar på alla ovannämnda frågor.

Programmet började med att alla från Malmö Ungdomscentral kom upp på scenen och Mirsad Sahiti, ordförande, hälsade publiken välkomna till MUC:s första språkseminarium. Mirsad berättade att syftet med seminariet var att ge information om sju romska varieteter som talas i Sverige.

I välkomsttalet involverades fyra representanter som samarbetar i projektet. Mujo Halilovic från RIKC i Malmö hälsade alla välkomna och berättade kort om kommunens ansvar att främja romskan. Jon Pettersson, ordförande i Franzwagner Sällskapet, berättade kort om de lagar som gäller minoritetsspråk i

Sverige. Iren Horvatne berättade om skollagen och vilka rättigheter romska barn har i skolan.

Moderatorer under förmiddagen var Dolly Andersen och Dennis Tran. Mirsad Sahiti presenterade broschyren 12 frågor och svar om romer på Arli-romska från Serbien och berättade om arbetet bakom översättningen. Därefter intervjuade han Katarina Sahiti, modersmåls lärare i serbiska, men som lärt sig romska och varit involverad i arbetet med broschyren. På scenen fanns också gäster från Serbien, Goran och Djeva Stoicevic. Djeva berättade om hur hon samarbetat med Mirsad i Serbien när de tillsammans höll kurser i arli. Goran var deltagare på kursen och talar nu flytande arli-romska. Han berättade om sin upplevelse av kursen och att han lärde sig romska för att komma när-

mare sin romska fru och hennes familj samt sina romska vänner. Idag samarbetar de med Mirsad i ett forskningsprojekt om arli-romska.

Nästa talare var Hristo Kyuchikov, professor i psykolingvistik i Berlin. Hans första föreläsning handlade om vad som hände med romskan under resan från Indien till Turkiet. Det var mycket intressanta detaljer och publiken var mycket nöjd med informationen och de många detaljerna. Punkten Läromedel och litteratur på Arli-romska presenterades av modersmåls lärarna Sead Serif och Brima Gudinci. Under den punkten kunde man förstå att de läromedel som finns på Arli är inte användbara för arlitalande från Serbien. Den litteratur som finns på arli är den som man pratar i Makedonien. Under punkten Poesi och Musik fick vi först se en videointervju med Denisa Kondic, en författare från Serbien som har gett ut poesi på serbiska och engelska samt sju dikter på serbisk arli-romska som Mirsad har översatt. Publiken fick höra inläsningar av två dikter, en inläsning av Mirsad och en av Brima Gudinci som själv skriver dikter. Brima läste även en av sina egna fantastiska dikter.

Efter pausen fortsatte programmet med Kelderaš-romska. Mirsad presenterade broschyren på Kelderaš och man kunde se en videopresentation med dem som arbetat med översättningen. Vivika Sajin berättade om översättningen, Rickard Kaldaras och Adele Demeter berättade om korrigerande och inspelningen i studio. I presentationen kunde vi även se 10-åriga Franscesko Demeter som berättar om sin inläsning i studion. Sen fick man höra hans inläsning på Kelderaš-romska.

Nästa talare på scenen var Fred Taikon. Han berättade om ERG förlag, det enda romska förlaget i Sverige. Han berättade om läromedel och litteratur som finns på Kelderaš och framförde kritik mot att det som finns och kallas för läromedel ibland inte är det. Fred betonade några gånger att det finns väldigt lite läromedel och litteratur samt att man måste producera mer. Därefter berättade han om musik i

Malmöredaktionen

Kelderašgruppen och vi kunde se ett videoklipp på några exempel. Som avslutning läste Fred en dikt på Kelderaš som publiken reagerade mycket positiv på.

Mirsad presenterade sedan broschyren på Polsk-romska och intervjuade ungdomar som har arbetat med den. Roger Kwiatkowski, som översatt broschyren, berättade att han hade många utmaningar. Det var inte naturligt för honom att skriva på romska och sedan läsa in det. Dolores Andersen berättade att det var utmaningar, men att det var roligt att arbeta med sitt språk i studion. På slutet av intervjun fick vi se och höra inläsningen på Polsk-romska. Nästa punkt var reserverat för Teresa Kwiatkowski, modersmållärare i Polsk-romska i Malmö. Hon berättade att det inte finns läromedel på Polsk-romska utan att hon själv måste ta fram materialet för lektioner. Renata Andersen från RIKC berättade om poesi på Polsk-romska och läste en dikt. Kristoffer Andersen berättade om musik i deras grupp och man visade ett videoklipp på musikutveckling inom den Polsk-romska gruppen.

Innan man tog lunch fick vi också se användning av Arli-romani i sång och kunde se ett videoklipp på Arli-romsk musik.

Eftermiddagsprogrammet startade med att Adam Szope från Sveriges Radio berättade om varför de på den romska redaktionen använder ett särskilt sätt att prata och skriva. Han berättade att de använder en media-dialekt som de själva har skapat för att nå så stor publik som möjligt. Han betonade att de på redaktionen ständigt utvecklas och att deras sätt att prata och skriva också utvecklas.

Nu var det dags för att prata om svensk romani. Mirsad och Jon Pettersson berättade om översättningsarbetet av broschyren och Jon sade att det här var det första omfattande arbetet som han fick arbeta med. Det var många utmaningar men översättningen av broschyren som ingår i revitaliseringen av svensk romani. Därefter fick man höra inläsning av svensk-romani. Efter denna intervju fick

Jon berätta om läromedel på svensk-romani och där har vi samma situation som på polsk romska, det finns inte så mycket. Under punkten om musik berättade han att musiken liknar svensk musik och vi fick se ett vide klipp och höra en svensk-romsk låt.

Nu var det dags för Bosnisk-romska. Sema Suljic från Malmö Ungdomscentral blev intervjuad av Mirsad och under samtalet fick vi reda på att den här varieteten är också utrotningshotad och att revitalisering måste påbörjas nu innan de äldre romerna har dött ut. Mirsad presenterade broschyren på bosnisk romani och vi fick höra inläsningen på den varieteten från deras hemsida.

Lovari-romska var ämnet när Robert Vävström och Venezuela Grulova intervjuades. Mirsad berättade att det var Djura Ivanov som översatte broschyren till lovari och sedan fick Daisy Balros och Robert Vävström textkorrigera den. Robert berättade att det var utmaning eftersom lovari i de olika länderna pratas annorlunda, men att det var intressant att göra en översättning som alla kunde förstå. Han sade också att det var intressant att arbeta med sitt modersmål i studion. Venezuela har också sagt att det var intressant att jobba med språket i studion

men att det fanns utmaningar eftersom hon pratar ungersk lovari.

Programmet fortsatte att Iren Horvatne, modersmållärare från Malmö. Hon berättade om läromedel som finns på lovari-romska. Marian Wydow talade om musik och poesi på lovari-romska. Han visade ett videoklipp på lovari-musik och berättade om dess bakgrund. Sedan läste han en kort dikt.

Som nästsista punkt presenterades finsk-romska. Mirsad bjöd upp Jon Pettersson och Baki Hasan från Språkrådet. Jon berättade om kopplingen mellan svensk och finsk romska. Baki Hasan berättade kort om Språkrådets uppdrag, om läromedel som finns på finsk romska och om Språkrådets nya uppdrag med revitalisering av finsk-romska.

På slutet fick Hristo berätta om bakgrund och influenser i de olika varieteterna. Han använde 15 min till att ge oss information om varje varietet, om arli, kelderaš, polsk-romska, lovari-romska, bosnisk, svensk och finsk romska.

Dagen avslutades med att alla talarna, alla ungdomar från Malmö Ungdomscentral och Tehara Media som spelade in hela programmet, fick en present som tack för sitt deltagande.

Hristo Kyuchikov

Jon Pettersson

Luminita Cioaba med sina inbjudna gäster

Romsk poesifestival i Sibiu

Den andra romska poesifestivalen gick av stapeln den 12 oktober i den rumänska staden Sibiu eller Hermannstadt som de gamla saxarna en gång döpte staden till. Deltagare från olika länder runt om i världen bidrog med poesi, dans och musik. Lördagen den 14 var det stor final på Piata Mare, Stortorget.

Text och foto: Bengt O Björklund

Den romska familjen Cioaba är tongivande i Sibiu. Många av ERG:s läsare känner säkert igen Luminita Cioaba som bland annat ligger bakom filmen Romska tårar. För andra året i rad arrangerar hon en romsk poesifestival. Workshops och pressträffar hölls på hotell Hilton, vackert beläget nära grönområden och skog. Hela konferensen följdes av rumänsk teve.

Torsdagen inleddes med att Fred Taikon talade om romsk litteratur publicerad i Sverige. Han började med Katarina Taikons stora betydelse för romsk litteratur i Sverige.

– Zigenerska var hennes första bok och samtidigt den första litterära boken skriven av en rom i Sverige. Under 28 år hinner hon även med att skriva drygt tjugo böcker innan sjukdom tog henne ifrån oss.

Hennes böcker var viktiga tidsdokument.

– Tillsammans med Thomas Hammarberg, tidigare Europarådets kommissionär för mänskliga rättigheter och ordförande i Kommissionen mot antizi-

ganism, skrev hon den uppmärksammade boken Förlåt att vi stör.

Han berättade även om de läromedel som tagits fram sedan åttiotalet fram till

Fred Taikon talar om det romska språket.

idag. Hon tog även upp Gunilla Lundgrens gedigna litteraturgärning.

– Hon har i många arbetat med och för romer i sitt skrivarbete. Nu senast med Askungen i Rinkeby tillsammans med skrivargänge Le glatenge pen club, med romska barn i åldrarna åtta till elva år.

Med sig till Rumänien hade Fred burit med sig ett trettiotal viktiga böcker skrivna av romer som satt sitt bomärke i svensk litteratur. Han berättade också varför han startade ERG förlag.

– Romsk litteratur är inte och kommer kanske inte att bli några kioskvältare, men eftersom inga svenska förlag vill ge ut litteratur på romska i Sverige bestämde jag mig för att göra det. Vi har nu under ett par år gett ut ett tiotal titlar.

Fred talade även om det romska språket och om den ortografi som allt mer blir gängse i Sverige. Något som blev mycket uppskattat var när Fred tog fram sin farfars lexikon, ett lexikon som många redan kände till. Många tog chansen att få bläddra i den och de andra böckerna.

Dag två inleddes med en kort promenad in i skogen som låg strax bakom det pensionat där alla deltagare bodde. Där hade kelderarömlerna rest ett stort

Fred Taikon presenterar det första romska lexikonet i Sverige.

Fred Taikon berättar om romsk litteratur.

Mircea Dinescu, Fred Taikon, Luminita Cioaba och Santino Spinelli under pressträffen.

tält och ställt ut sina koppararbeten till försäljning. Sedan blev det bussfärd fram till foten av ett berg där häst och vagn väntade för att ta oss upp till en by uppe i bergen där vi vandrade runt och fick komma in till några av invånarna.

Jessica Reidy är intresserad av ett halsband. Framför ligger koppararbeten som familjen tillverkat. På bilden under visar en man hur det går till.

Väl tillbaka i skogen igen var det mat på gång. Flera eldar var på gång och det puttrade och fräste både här och där. Stora delar av släkten Cioaba var på plats och ett antal bord och stolar hade ställts upp under de gamla ekarna. Undertecknad tyckte de romska kåldolmarna var något utöver det vanliga, men så hade vi inte ätit sedan frukost.

Här är gästerna på väg till byn uppe i bergen för att försöka sälja koppararbeten.

Innan den stora festivaldagen på Stortorget i Sibiu var det dags för en presskonferens på hotell Hilton där bland andra Die Spiegel var med. Luminita berättade om konferensen och presenterade några av deltagarna. Santino Spenelli, rom från Italien, inledde och berättade om sin organisation och det arbete de gör.

Fred Taikon menade att bristen på riktig skolgång, diskriminering och den misär de flesta romer har levt i och fortfarande lever i är den största orsaken till att det finns så få romska förfat-

Det var lite för sent på dagen så det var svårt att sälja koppararbetena.

Väl tillbaka i skogen var det dags att äta.

Luminita Cioaba rör om i en gryta med källdolmar.

Här grillas fläskkötet.

Scenen är full med alla som ska uppträda.

tare. Den kände och prisbelönta författaren och poeten Mircea Dinescu höll med.

Festivalens höjdpunkt inleddes med en parad genom staden fram till torget där kommunen byggt en stor scen. Det viftades med flaggor, sjöngs och dansades framför lördagsflanerande Sibiu-bor. Väl på Piata Mare samlade Luminita alla deltagare på scenen innan hon själv inledde med att läsa egna romska dikter.

Det blev en sprakande kavalkad av dikt, musik och dans som varvades i timmar medan mörkret föll. Trots att det blev allt svalare var det många som satt kvar på stolarna framför scenen. Bland höjdpunkterna kan nämnas Verbunk med sin romska river dance och sin omåttligt populära lilla stjärna som stal hela föreställningen. Santino Spinelli gav prov på sitt virtuosa dragspelande. Jessica Reidy, sinti från New York, läste dikter på engelska. Vasily Yankovich, rysk rom boende i New York spelade och sjöng med Angelica Mashatovka, rysk rom boende i Italien. Mircea Dinescu läste egna dikter. Katiusha Debika från Tyskland sjöng och dansade tillsammans med Anna Debika och Olivia Novaczyk från Polen. Det bjöds på modevisning och sist ut läste undertecknad en dikt om romernas öde i Rumänien under Andra världskriget.

Katiusha Debika, Angelica Mashatovka och Vasily Yankovich.

Anna Debika, Katiusha Debika och Olivia Novaczyk.

Delia Grigore

Adam Josyef

Santino Spinelli

Luminita Cioaba under paraden genom staden.

*Ioana Craciunescu
Bengt O Björklund
Luminita Cioaba*

Santino Spinelli

POSTTIDNING B

É Romani Glinda
Egnahemsvägen 58
se-141 37 Huddinge
Sweden

Diskrimineringsombudsmannen (DO) är en statlig myndighet som arbetar för lika rättigheter och möjligheter och mot diskriminering.

**diskriminerings
ombudsmannen**

Anmäl diskriminering till DO

Diskrimineringslagen förbjuder diskriminering inom flera områden som till exempel arbetslivet, utbildningsområdet, socialtjänsten, butiker, restauranger och bostäder.

Om du har blivit utsatt för diskriminering kan du anmäla det till DO. De anmälningar som kommer till DO spelar en viktig roll i vårt arbete för att motverka diskriminering. En anmälan kan leda till olika typer av åtgärder och insatser från vår sida.

Frågor om diskriminering?

Ring till DO på telefonnummer 08-120 20 700.

Telefonupplysningen har följande öppettider:

- Måndagar 13.00–15.00
- Onsdagar 9.30–11.30
- Fredagar 9.30–11.30
- Helgdagar och klämdagar stängt

Det går också bra att mejla till DO på adressen do@do.se.

Mer information hittar du på www.do.se.